

УДК 007:304:070:808.2:030

Л. О. Кремпова

ЯВИЩЕ УНІВЕРБАЦІЇ В МЕЖАХ СОЦІАЛЬНОЇ СЛОВНИКОВО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

У статті розглянуто явище універбації в контексті соціальної словниково-комунікаційної системи. Проаналізовано її емоційно-експресивні властивості. Визначено найбільш продуктивні моделі аналізованого способу словотворення, окреслено основні лексико-семантичні групи досліджуваних дериватів. Спостереження над універбаційними процесами засвідчили їх продуктивність. З'ясовано функційні можливості суфіксальних універбів. Універбація є одним із важливих чинників розвитку словникової комунікаційної системи сучасної української мови. Суфіксальні іменники-універби об'єднано в лексико-семантичні групи.

Ключові слова: соціальна словниково-комунікаційна система, універбація.

I. Вступ

Розвиток науки і наукового знання породив, як справедливо відзначають дослідники, «інформаційний вибух». Диференціація і зростаюче розмаїття матеріальних та ідеологічних суспільних відносин зумовили колосальне зростання контактів і видів спілкування. У другій половині 90-х рр. минулого століття, коли в Україні почався період певного економічного поживлення, що дав поштовх активізації всіх напрямів суспільного розвитку, набули актуальності громадські запити на різні види словників.

Словникова комунікаційна система – це підсистема соціальної комунікації, що забезпечує створення, обробку, зберігання й поширення словникової інформації в суспільстві. Словниково-комунікаційна система включає словникову комунікацію. Словникова комунікація – комунікація, опосередкована словниковим виданням, побудована на обміні інформацією між людьми.

Зміст словникових видань є втіленням таких важливих для соціальних комунікацій функцій як: інтегральної – об'єднує знання в єдиний систематизований комплекс, актуалізує їх і забезпечує цілісність знання; нормативної – фіксує рівень наукового розуміння об'єктів та процесів, які відображаються у виданні. Сам цей рівень їх розуміння виступає певною нормою в науковому пізнанні та практичній діяльності; трансляційної – забезпечує трансляцію знання користувачам; інституційної – регулює процеси мислення національного інтелекту, наукові дослідження, навчання, соціалізацію; розвитку – здійснює інформаційне забезпечення процесів соціального розвитку шляхом використання енциклопедичного знання в побудові та реалізації концепцій, стратегій, планів, технологій розвитку суспільства; консультативної – містить довідковий матеріал, відповіді на пізнавальні та практичні питання.

Разом з цим, умови життя українців, рівень розвитку матеріальної й духовної культури, історичний шлях, війни, великі відкриття призводять до появи нових об'єктів і процесів, нових вражень, а отже, і до необхідності їх називання. У результаті збільшуються суспільні функції мови, розширюється її стильова варіативність, слова набувають здатності виражати найтонші нюанси значень. Це стосується і процесу універбації, який активно відбувається на сучасному етапі, та появи великої кількості слів-універбів.

На думку одіозного дослідника соціальних комунікацій М. Маклюена, світ став жити в рамках мозаїчної культури, прикладом чого є, безумовно, словник, зокрема спосіб розташування матеріалу та специфіка користування цим специфічним видом книжкових видань [1].

Оскільки, з погляду комунікаційно-інформаційного підходу, який використовує відома вітчизняна дослідниця Г. М. Швецова-Водка, книга є документом, опублікованим, виданим чи депонованим, що надається для суспільного користування через книжкову торгівлю та бібліотеки, то словник можна розглядати як комунікаційний канал [13].

Процес універбації, основною ідеєю якої є «полегшення» і «прискорення» слововживання, простежується ще з пам'яток Київської Русі IX ст. Та особливо він поширився у мові ХХ ст., в період бурхливого розвитку економіки, науки, культури.

Універбація трактується неоднозначно в сучасній науці. Уперше термін «універбація» був використаний К. Бругманом у 1904 р. [3, с. 156]. У слов'янське мовознавство цей термін увів О. В. Ісаченко, використовуючи також термін-синонім «семантична конденсація» [4, с. 340]. З часу появи праці О. В. Ісаченка вийшло чимало досліджень, присвячених розгляду процесів універбації [4; 8; 9]. Різноманітність підходів щодо тлумачення універбаційних процесів можна звести до таких інтерпретацій.

У широкому значенні універбація розуміється взагалі як основа розширення словникового складу мови за рахунок творення дериватів номінативного словотвору. Появу будь-якого похідного розглядають як трансформацію розгорнутої синтаксичної конструкції (перифрази деривата) в однослівне найменування – слово-універб. Цей підхід репрезентують лінгвістичні дослідження І. М. Думчака [3], Н. В. Кобякової, О. С. Кубрякової [5], Л. В. Сахарного [10], В. В. Мартинова [7].

II. Постановка завдання

Метою статті є дослідження явища універбації в межах соціальної словниково-комунікаційної системи та виявлення особливостей слів-універбів, зафіксованих у словникових виданнях. Відповідно до мети завданнями дослідження є:

- розгляд суфіксальної універбації в контексті соціальної словниково-комунікаційної системи;
- аналіз емоційно-експресивних властивостей універбації.

Джерела фактичного матеріалу: Словник української мови (1970–1980 рр.); Словник говорів Нижньої Наддніпряни (Чабаненко В. В., 1992); Великий тлумачний словник сучасної української мови (ред. В. Т. Бусел, 2001), а також публіцистичні тексти деяких сучасних інтернет-видань, що фіксують найновіші слова-універби некодифіковані сучасними словниками.

III. Результати

У процесі комунікації максимальна економія мовних засобів, з одного боку, необхідна у зв'язку з дією в ній закону обмеження «глибини фрази», що визначається обсягом оперативної пам'яті людини. Мовцеві в умовах обмеженого та часом спонтанного акту доводиться відбирати те, що дійсно необхідне для процесу комунікації, і турбуватися, аби його інформація була максимально швидко передана, легко і правильно зрозуміла. З іншого боку, така економія мовних засобів у розмовному мовленні цілком можлива, оскільки висловлювання в комунікативному акті дуже тісно пов'язане із ситуацією, що дає змогу не вербалізувати деякі важливі для розуміння висловлювання компоненти значення без завдання шкоди меті комунікації.

Універбація – це спосіб творення слів на базі словосполучення, при якому похідне слово включає основу лише одного з членів словосполучення, тому дериват (універб) за формою співвідноситься з одним словом, а за змістом – з усім мотивувальним словосполученням [3, с. 30].

Явище універбації під час комунікації зумовлюється як внутрішньомовними, так і позамовними чинниками. До позамовних належать: прагнення до економії мовних зусиль, обмеженість оперативної пам'яті людини, прагнення до експресивності найменування. Економію мовних зусиль варто розглядати одночасно із прямою протилежною тенденцією в мові – надлишком мовних засобів. Семантична конденсація, результатом якої є утворення синонімічної аналітичної форми однослівної синтетичної назви, виступає одним із засобів економії мовних зусиль. З іншого боку, у результаті конденсації виникають дублетні (надлишкові) найменування, що утворюють із вихідними одиницями синонімічні ряди «словосполучення – слово».

Універбація як засіб економічної передачі інформації допомагає її швидшому сприйманню і запам'ятовуванню. На думку вчених, рівень сприймання інформації ґрунтується на законі обмеження «глибини фрази» [3, с. 36]. На межі елементів виникають труднощі щодо засвоєння інформації: для нижчого порогу цього рівня для переробки й запам'ятовування інформації достатньо одного разу прочитання, а для вищого – потрібно вже декілька спроб, кількість яких зростає зі збільшенням кількості елементів. Тому синтаксична єдність висловлювання не повинна перевищувати певного максимуму, зумовленого оперативною пам'яттю людини. У зв'язку з цим універбація дає змогу скоротити форму повідомлення за рахунок структурного переоформлення двокомпонентної структури в однокомпонентну, зберігаючи при цьому максимум комунікативно важливої інформації.

В українській мові можна виявити певні типи лексем, що зазнають універбації. Суфіксальна універбація є одним із важливих чинників розвитку лексичного складу мови. Спостереження над універбаційними процесами засвідчують їх продуктивність.

Розмовне мовлення під час найменування постійно прагне «виштовхнути» з потоку мовлення сполучення слів і замінити їх одним словом. Стягнення способом афіксальної деривації здійснюється у випадках заміни атрибутивного словосполучення іменником, що виступає у ролі лексичного еквівалента словосполучення загалом. Ці іменники безпосередньо утворюються від основи мотивувального прикметника (атрибута словосполучення) за допомогою суфіксів *-к(а)*, *-ик*, *-ак(-як)*, *-ин* тощо. При цьому зникає родовий іменник, а специфікатор найменування (видова властивість) зберігається. Наприклад *вітрянка* (вітряна віспа), *легковик* (легковий автомобіль), *гранчак* (гранчастий стакан), *аскорбінка* (аскорбінова кислота), *маршрутка* (маршрутне таксі). Звідси випливає, що, незважаючи на специфічність явища семантичної конденсації, універбація навряд чи може розглядатися як особливий спосіб словотворення, бо при творенні універбів використовуються ті ж словотворчі форманти, що й при утворенні звичайних деад'єктивів. Суфіксальна універбація є лише частковим випадком лексичної конкретизації певного словотвірного значення.

Як свідчить аналіз фактичного матеріалу, в сучасній українській мові найбільш продуктивною є суфіксальна універбація атрибутивного словосполучення з використанням суфікса *-к(а)*. Цей суфікс є високопродуктивним і використовується у багатьох словах-універбах. Наприклад, *картоплянка* – картопляна юшка, *манка* – манна каша, манна крупа, *кров'янка* – кров'яна ковбаса, *жованка* – пережований хліб, *питльованка* – питльоване борошно, *мармеладка* – мармеладна

цукерка, перловка – перлова каша; *стіннівка* – стінна газета, *підземка* – підземна залізниця, *задирка* – задерте місце, *лугівка* – лугова річка, *берегівка* – берегова ластівка; *ватянка* – ватяна куртка, *бляшанка* – бляшана коробка (банка), *липівка* – діжка з липового дерева, *саманка* – хата з саману, *шкірянка* – шкіряна куртка, *берестянка* – кошик з бересту; *вишнівка* – вишнева наливка, *слив'янка* – сливова наливка, *грушівка* – грушева наливка, *ялівцівка* – ялівцева наливка, *паленка* – палена горілка; *лісопилка* – лісопилний завод, *сукновалка* – сукновальна машина, *мікролітражка* – мікролітражний автомобіль, *електричка* – електричний поїзд, *пожарка* – пожежна машина; *двостволка* – двоствольна рушниця, *дрібнокаліберка* – рушниця малого (дрібного) калібру, *магазинка* – рушниця магазину, *централка* – рушниця центрального бою, *трюхлінійка* – трюхлінійна гвинтівка; *малобагаритка* – малобагаритна квартира, *лісничівка* (діал.) – оселя лісного; *зубчатка* – зубчасте колесо, *плоскодонка* – човен з плоским дном, *зеленка* – зелень брильянтова, *синятка* (діал.) – синя плахта; *липучка* – липкий папір, *силучка* – розсипчастий сніг, *сушка* – сухий бублик, *тягучка* – тягуча цукерка; *візитка* – візитна картка, *полівка* – польова газета, *копірка* – копіювальний папір, *агітка* – агітаційний твір, *косметичка* – косметичний набір; *бертолетка* – бертолетова сіль, *касторка* – касторова олія, *карболка* – карболова кислота, *солярка* – солярове масло; *четвірка* – автобус четвертого маршруту, *літровка* – літрова банка (пляшка), *десятка* – десять гривень, *стометрівка* – стометрова дистанція; *русявка* – русява дівчина, *кривоніжка* – кривоного людина, *білянка* – білолиця жінка, дівчина, *смаглявка* – смаглява жінка; *житнянка* – житня солома, *водянка* – водяна мозоля або пухир, *суданка* – суданська трава, *фальшивка* – фальшивий документ або гроші, *козирка* – козирна карта, *гражданка* – гражданський шрифт [2; 11; 12].

Серед суфіксальних універбів виділяються слова з конкретними й абстрактними значеннями, назви істот та неістот, власні і загальні імена.

Найбільш поширені універбізовані іменники жіночого роду з суфіксами *-к(а)*, *-иц(я)*, *-ин(а)*, *-щин(а)*, *-чин(а)*; чоловічого роду з суфіксами *-ник (-ик, -щик, -чик)*, *-ак (-як)*, *-ар (-яр)*; середнього роду з суфіксами *-иц(е)*, *-ил(о)*; множинні з суфіксами *-к(и)*, *-ц(і)*, *-ин*; збірні з суфіксами *-ик(а)*, *-ак(-як)*, *-ник*. Виділені суфікси часто можна спостерігати в жаргонній лексиці. Наприклад: *варенка* – виварена тканина, *вжикалка* – матричний принтер, *відак* – відеомонофон, *вторячок* – повторно зварений чай, *блатняк* – пісенний репертуар, *дальнобійник* – шофер дальніх рейсів, *домушник* – квартирний злодій, *заморочка* – нав'язлива ідея, *замутка* – цікава ідея, *материнка* – материнська плата, *морзетка* – азбука морзе, *наївняк* – наївна людина, *підкидка* – підкинутий гаманець, *підколка* – дружній жарт, *п'ятихатка* – п'ятсот грошових одиниць, *п'ятнадцятка* – строк ув'язнення на п'ятнадцять років, *розкрутка* – повторне слідство, *ручник* – ручний тормоз, *рябчик* – флотський тільник, *самоволка* – самовільна відлучка, *сотка* – сотовий телефон, *тридцятник* – тридцять років, *яблучник* – член партії «Яблуко» [2; 11; 12].

Найпродуктивнішим типом є творення іменників жіночого роду з суфіксом *-к(а)*, що походять від основ прикметників на базі сполучення «іменник + прикметник» і які є семантичною конденсацією останніх. Сполуки такої структури легко можуть бути «згорнуті» в іменники на *-к(а)*: «Комсомольська правда» – «Комсомолка» (з усного мовлення), дев'ятиповерховий будинок – *дев'ятиповерхівка* (з усного мовлення). Проте продуктивність суфіксальної універбації може знижуватись конкуренцією інших способів семантичної конденсації, наприклад, декретна відпустка – *декрет* (з усного мовлення). Універбати цього типу широко використовуються в усіх сферах розмовного мовлення.

Менш активними є універби, що творяться за допомогою суфікса *-ик (курсовик)*. Як засіб універбації використовуються й інші суфікси, що мають знижений характер: *-ак (товарняк)*, *-ушк(а) (легковушка, розкладушка)*, *-ашк(а) (п'ятинашка, промокашка)*, *-ух(а) (круговуха)*.

Слід зазначити, що одні й ті самі слова утворюються в різний час як скорочення сполук різної семантики, наприклад: запальничка – 1) машинка для запалювання цигарок; 2) запалювальна вибухівка. Найбільш «старі» та широко використовувані слова цього типу стають одиницями кодифікованої лексики: *електричка* [11, III, с. 274], *академка* [11, I, с. 86].

Суфіксальна універбація – це настільки живий і продуктивний спосіб стягнення словосполучення, що його не зупиняє навіть виникнення омонімів, як зі словами інших зразків, так і зі словами, створеними за цим зразком, але такими, в структурі яких міститься значення іншого іменника. Наприклад, *вівсянка* (вівсяна каша і вівсяна солома), *п'ятдесятка* (п'ятдесят років і п'ятдесят гривень), *солом'яник* (солом'яний короб і солом'яний капелюх).

Такі іменники-конденсати, що виникли внаслідок універбації неоднакових словосполучень і є еквівалентами абсолютно різних позначень, дуже поширені у розмовному мовленні. Без контексту або знання мотивуючого словосполучення часто буває важко встановити опущений іменник, семантика якого представлена в універбі певним суфіксом: *персоналка* – 1) персональна машина, 2) персональна пенсія, 3) персональна опіка (спорт.).

Таким чином, універбація є одним із важливих чинників розвитку словникової комунікаційної системи сучасної української мови. Спостереження над універбаційними процесами засвідчують їх продуктивність, особливо в розмовному стилі. Найчастіше стягнення зазнають ті складені найменування, що найбільше використовуються у повсякденному вжитку: в побуті, навчанні, на виробництві тощо.

Суфіксальні іменники-універби можна об'єднати в кілька лексико-семантичних груп.

1. Назви продуктів харчування, страв, напоїв. *Житняк*, а., ч., розм. – житній хліб [11, II, с. 45]. *Кров'янка*, и., ж., розм. – кров'яна ковбаса [2, с. 467]. *Манка*, и., ж., розм. – манна крупа або манна каша [2, с. 508]. Так само: *гречка* – гречана крупа або гречана каша (з мови публіцистики); *вівсянка* – вівсяна крупа або вівсяна каша (з мови публіцистики), *пшонка* – каша із пшона (з мови публіцистики) тощо. *Картоплянка*, и., ж., розм. – картопляна юшка або страва з товченої картоплі [12, с. 387]. *Мінералка* – мінеральна вода – сильногазована вода з домішкою мінеральних речовин (з мови публіцистики). *Слив'янка* – сливова наливка (з мови публіцистики). *Паленка* – палена горілка (з мови публіцистики). *Яблучник* – яблучне вино (з мови публіцистики). *Вишняк* – вишнева наливка (з мови публіцистики).

2. Назви знарядь дії. *Маховик*, а., ч., – махове колесо [2, с. 505]. Так само: *паровик* – паровий двигун (з мови публіцистики). *Циркулярка*, и., ж., розм. – циркулярна пилка – машина для розпилювання дерева, в якій ріжучою частиною є кругла пилка [2, с. 1363]. *Самописка*, и., ж., розм. – самописна ручка – ручка з уміщеним у її корпусі резервуаром для чорнил чи пасти, які автоматично надходять під час писання [2, с. 1003]. *Мобілка*, а. ж., жарг. – мобільний телефон [2, с. 534]. *Циганка* – циганська голка (з мови публіцистики).

3. Назви споруд, закладів. *Саманка*, и., ж., розм. – саманна хата – хата, побудована із саману [12, с. 995]. *Висотка* – висотний будинок (з мови публіцистики). *Психіатричка* – психіатрична лікарня (з мови публіцистики). 4. Назви рослин або тварин. *Суданка* – суданська трава (з усного мовлення). *Райка* (діал.) – райська яблуна [12, III, с. 127]. *Ночниця* (діал.) – нічна фіалка [11, III, с. 96]. *Шовковиця* (діал.) – шовкова трава [12, V, с. 55]. *Борщовик* – борщовий буряк (з усного мовлення). *Ячмінка*, и., ж., розм. – ячмінна солома [2, с. 1400]. *Ялівка*, и., ж., розм. – ялова корова, кобила або вівця [2, с. 1424]. *Сизяк*, а., ч., розм. – сизий голуб [2, с. 1120].

4. Назви посудин, вмістилищ для чого-небудь. *Липівка* – діжка з липового дерева (з усного мовлення). *Скляниця* (діал.) – скляна фляга [12, III, с. 136]. *Білизнярка* (діал.) – ящик для білизни [12, I, с. 38]. *Вербівка* (діал.) – вербовий посуд [12, I, с. 57]. *Залізник* (діал.) – залізний горщик [12, II, с. 39].

5. Назви транспортних засобів. *Маршрутка*, и., ж., розм. – маршрутне таксі, маршрутний автомобіль [1, с. 512]. *Електричка*, и., ж., розм. – електрична залізниця – поїзд, що рухається такою залізницею [11, IV, с. 212]. *Моторка*, и., ж., розм. – моторний човен [2, с. 542]. *Сторожовик* – сторожовий корабель (з усного мовлення). *Товарняк*, а., ч., розм. – товарний поїзд [2, с. 1252]. *Легковик*, а., ч., розм. – легкова автомашина [2, с. 483]. *Легковушка*, и., ж., розм. – легковий автомобіль [2, с. 483]. *Драбиняк* (діал.) – драбинчастий віз [12, II, с. 34]. *Двійка* – автобус другого маршруту (з публіцистичного тексту).

6. Назви предметів одягу. *Шкірянка*, и., ж., розм. – шкіряна куртка, шкіряне пальто [2, с. 1399]. *Ватник*, а., ч., розм. – ватяне пальто – півпальто або куртка, стьобані на ваті [11, II, с. 59]. *Ватянка* – ватяна куртка (з усного мовлення). *Купальник*, а., ч., розм. – купальний костюм – жіночий костюм для купання [2, с. 473]. *Полотняник* (діал.) – полотняні тапочки [11, III, с. 73]. *Кожанка*, и., ж., розм. – шкіряна куртка, напівпальто [2, с. 438]. 8. Назви речовин. *Сірчанка*, и., ж., розм. – сірчана кислота [2, с. 1215]. *Касторка* – касторова олія (з усного мовлення). *Іхтіолка* – іхтіолова мазь (з мови публіцистики). *Дощівка* – дощова вода (з мови публіцистики).

7. Назви промислових об'єктів або засобів виробництва. *Автономка* – автономна електро- або теплостанція (з мови публіцистики). *Атомка* – атомна електростанція (з мови публіцистики). *Макаронка* – макаронна фабрика (з усного мовлення). *Тютюнка* – тютюнова фабрика (з мови публіцистики). *Мартенівка*, и., ж., розм. – мартенівська піч – піч для виплавляння сталі з чавуну та залізного брухту [2, с. 511].

8. Назви книг, газет, журналів. *Задачник*, а, ч. – збірник задач з математики, фізики тощо [2, с. 294]. *Місячник*, а, ч., розм. – місячне видання – книжки, журнали, періодичне видання, що виходить один раз на місяць [2, с. 532]. *Агітка*, и., ж., розм. – агітаційний твір – невеликий літературний, мистецький і т.ін. твір, призначений для агітації [11, I, с. 28].

9. Назви доріг. *Асфальтівка* – асфальтова дорога (з усного мовлення). *Ґрунтовка* (діал.) – ґрунтова дорога [12, II, с. 35]. *Залізниця*, и., ж., розм. – залізничне полотно – дорога з рейковою колією, для пересування залізницею [2, с. 308].

10. Назви документів, видів робіт. *Заліковка*, и., ж., розм. – залікова книжка – книжка студента, в яку записують оцінки складених екзаменів і відмітки про зарахування або незарахування заліків [2, с. 381]. *Страховка* – страхове свідоцтво (з мови публіцистики). *Лабораторка*, и., ж., розм. – 1) робота, що виконується студентами відповідно до навчальної програми; 2) заняття студентів в якій-небудь лабораторії як частини навчальної програми [2, с. 477].

11. Назви грошей. *Мідяк*, а., ч., розм. – мідна монета [2, с. 526]. *Трояк* – три копійки (з мови публіцистики). *П'ятка* – п'ять гривень (з мови публіцистики).

12. Назви осіб за різними ознаками.

– за внутрішніми якостями: *вірняк* – вірний коханий [12, I, с. 53];

– за зовнішніми ознаками: *смаглявка* – смаглява дівчина (жінка) [12, III, с. 105], *білявка* – білява дівчина – світловолоса чи білолиця жінка, дівчина [11, I, с. 93], *венерик* – венеричний хворий [12, I, с. 36];

– за родом діяльності, професією, заняттям: *транзитник* – транзитний пасажир [2, с. 1261], *сезонник* – сезонний робітник [12, III, с. 97], *кадровик* – 1) кадровий працівник якого-небудь підприємства, установи, організації тощо; 2) військослужбовець кадрових військ; 3) розм., співробітник відділу кадрів підприємства, установи тощо [2, с. 423];

– за соціальним статусом: *карник* – карний злочинець [2, с. 419], *незаможник* – незаможний селянин [12, III, с. 56];

– за віковими ознаками: *сімнадцятка* – сімнадцятирічна дівчина [12, III, с. 117], *молодайка* (діал.) – молода невістка [12, II, с. 84].

Що стосується емоційно-експресивних властивостей, то слід зазначити, що найбільша кількість універбатів виникає в розмовному і розмовно-професійному мовленні, в мові різних соціальних груп, що об'єднуються загальними інтересами.

Іноді в ситуації спілкування універбація слугує засобом певної *мовної гри*, створюючи індивідуальні слова, різного роду *каламбурні* змішання (*хрущоба* = хрущовка + нетрі, *бившевік* = колишній + більшовик, *гріпповуха* = грип + груповуха).

IV. Висновки

Таким чином, у статті проаналізовано явище універбації в контексті соціальної словниково-комунікаційної системи.

Ми вважаємо універбацію явищем вторинної номінації, що пов'язане з перетворенням двослівного стійкого найменування в синонімічне, здебільшого у стилістично марковане слово-універб. Суфіксальна універбація є одним із важливих чинників розвитку словникового складу мови. Спостереження над універбаційними процесами засвідчують їх продуктивність.

Нами досліджено особливості суфіксальної універбації в межах словникової комунікаційної системи, визначено найбільш продуктивні моделі аналізованого способу словотворення, окреслено основні лексико-семантичні групи досліджуваних дериватів, з'ясовано функційні можливості суфіксальних універбів.

Суфіксальні іменники-універби об'єднано в 10 лексико-семантичних груп: 1) назви продуктів харчування, страв, напоїв; 2) назви споруд, закладів; 3) назви посудин, вмістилищ для чого-небудь; 4) назви транспортних засобів; 5) назви промислових об'єктів або засобів виробництва; 6) назви книг, газет, журналів; 7) назви доріг; 8) назви документів, видів робот; 9) назви грошей; 10) назви осіб за різними ознаками.

Емоційно-експресивні властивості універбації полягають в тому, що більшість універбатів виникає в процесі комунікації в розмовно-професійному мовленні, в мові різних соціальних груп, що об'єднуються загальними інтересами.

Таким чином, вивчення особливостей творення, організації, функціонування та фіксації універбації у словнику уможливорює розуміння її природи та сутності, поглиблює осмислення закономірностей організації соціально-комунікаційної системи, її специфічних властивостей, що зумовлюють спроможність словникового тексту бути засобом пізнання та комунікації.

Перспективами подальших досліджень є специфіка випуску довідкової літератури, зорема лінгвістичних словників, виокремлення особливостей розвитку видання лінгвістичних словників на сучасному етапі.

Список використаної літератури

1. McLuhan M. Understanding me. Lectures and interviews. Cambridge, 2003. 286 p.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь, 2001. 1440 с.
3. Думчак І. М. Універбація в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 1998. 18 с.
4. Исаченко А. В. К вопросу о структурной типологии словарного состава славянских языков. *Slavia*. 1958. № 3. С. 340–343.
5. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений: Семантика производного слова. Москва, 1981. 120 с.
6. Лопатин В. В. Суффиксальная універбація и смежные явления в сфере образования новых слов. *Новые слова и словари новых слов*. Ленинград, 1978. С. 72–81.
7. Мартынов В. В. Категории языка: Семиологический аспект. Москва, 1989. 89 с.
8. Новицкая В. В. Універбація в культуространоведческом аспекте (на материале немецкого языка). Киев, 1994.
9. Осипова Л. И. Суфіксальна універбація як продуктивний спосіб утворення нових слів у розмовному мовленні. *Загальне мовознавство*. 2002. № 4. С. 56–59.
10. Сахарный П. В. Словообразование как синтаксический процесс. *Проблемы структуры слова и предложения*. Пермь, 1974. С. 3–29.
11. Словник української мови : в 11 т. Київ, 1970–1980. Т. 1-11.
12. Чабаненко В. А. Словник говорів Нижньої Наддніпряни : в 4 т. Запоріжжя, 1992. Т. 1–4.
13. Швецова-Водка Г. М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій. Рівне. 438 с.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2017.

Кремповая Л. А. Явление универбации в рамках социальной словарной коммуникационной системы

В статье рассмотрено явление универбации в контексте социальной словарно-коммуникационной системы; проанализированы ее эмоционально-экспрессивные свойства. Определены наиболее продуктивные модели рассматриваемого способа словообразования, обозначены основные лексико-семантические группы исследуемых дериватов. Наблюдения над универбационными процессами свидетельствуют об их продуктивности. Выявлено функциональные возможности суффиксальных универбов. Универбация является одним из важных факторов развития словарной коммуникационной системы современного украинского языка. Суффиксальные существительные-универбы объединены в лексико-семантические группы.

Ключевые слова: социальная словарно-коммуникационная система, универбация.

Krempova L. The Phenomenon of Univerbation under the Social Dictionary Communication System

The phenomenon of univerbation in the context of social vocabulary and communication system is considered; analyzed its emotional and expressive. The most productive models of the analyzed method of word formation are determined, the main lexico-semantic groups of investigated derivatives are outlined: 1) the names of food, dishes, drinks; 2) the names of buildings, institutions; 3) the names of vessels, receptacles for anything; 4) the names of vehicles; 5) the names of industrial objects or means of production; 6) titles of books, newspapers, magazines; 7) the names of the roads; 8) names of documents, types of robots; 9) the name of the money; 10) names of persons on different grounds. Observations over univerbation processes indicate their performance. It is understood that the vocabulary-communication system includes vocabulary communication. Dictionary communication – communication, mediated by a vocabulary, built on the exchange of information among people, and generally understood as the basis for the expansion of the vocabulary of the language through the creation of derivatives of a nominative word formation. The appearance of any derivative is considered as a transformation of the expanded syntactic structure (peripheral derivative) in the one-word name – word-univerb. The functional possibilities of suffix univerb were found. The emotional and expressive properties of the univerbation are that most univerbates appear in the process of communication in spoken and professional speech, in the language of various social groups, united by common interests. Univerbation is one of the important factors in the development of the vocabulary communication system of modern Ukrainian language. The suffix nouns-univerba are united into lexical-semantic groups.

Key words: social dictionary and communication system, univerbation.